

באר ישקב

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש דהסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הביד"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

גליון ל"ד

פרשת קרח (בחו"ל שלח) תשפ"ג

הפרשת תרומת מעשר על ידי הבעלים

לאבא אלעזר בן גמלא יש רשות לבעלים להפריש תרומת מעשר ✦ דעת המהרי"ט שאין רשות לישראל להפריש ✦ חידוש הנבחרת ארי שאם בדיני ממונות נחשב שלו יכול להפריש ✦ ראייה להנ"ל מספק פטר חמור שלכולי עלמא מפריש טלה עליו והוא שלו ✦ ביאור הרא"ש שלוי מפריש תרומה ממעשר של ישראל כמו נותן רשות להכירו שיתרום משלו ✦ מחלוקת הקצות החושן ורבי עקיבא איגר בסברא הנ"ל ✦ חילוק בין מפריש תרומת מעשר מהמעשר שלו לעושה כל המעשר לתרומת מעשר ✦ בירושלמי מפורש שהישראל יכול לתרום את הכל ✦ הבני ציון תולה את הנ"ל במחלוקת התנאים אם אפשר להפריש תרומת מעשר מן המאומד ✦ מחלוקת הקצות ורבי עקיבא איגר בדעת ר"א ממיץ אם כשבידו לזכות נחשב שלו ✦ ביאור שיטת חכמים שעני המלקט לעני אחר יתננה לעני הנמצא ראשון ✦ סתירה בדברי הקצות בדעת ר"א ממיץ

ואף שכאמור בברייתא מפורש שלומדים תרומת מעשר מתרומה גדולה שיש רשות לבעל הבית להפריש, כבר כתב הריטב"א (גיטין שם) שחכמים חולקים על אבא אלעזר בן גמלא, ולדעתם רק הלוי תורם תרומת מעשר. וטעם חכמים, משום שהם לומדים כן מאותו היקש עצמו, מה תרומה בבעלים אף תרומת מעשר בבעלים, והבעלים של המעשר הוא הלוי, לכן רק הוא יכול לתרום ממנו תרומת מעשר.

והמהרי"ט נקט להלכה כשיטת חכמים, ולדעתו אם הפריש ישראל תרומת מעשר לא חלה התרומה, שהרי זה כמפריש מפירות שאינן שלו.

לבעלים יש רשות להפריש, 'אבא אלעזר בן גמלא אומר, ונחשב לכם תרומתכם (שם פסוק כז), בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר וכו', וכשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר. וכן מבואר מדברי הרמב"ם שם, שיש רשות לישראל להפריש אותה וליתנה לכהן, וכן דעת רוב הראשונים (השגות הראב"ד שם הט"ו; סמ"ג עשה קלד; כפתור ופרח פרק כד).

דעת המהרי"ט שאין רשות לישראל להפריש אך דעת המהרי"ט (שו"ת ח"א ס' פה) היא, שאין רשות לישראל לתרום תרומת מעשר.

לאבא אלעזר בן גמלא יש רשות לבעלים להפריש תרומת מעשר

ממשעות לשון הפסוק נראה, שעיקר

מצות הפרשת תרומת מעשר היא על הלוי, שנאמר (במדבר יח, כו) 'ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר וגו' והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר'. וכן כתב הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"ב), 'מצות תרומת מעשר שיפריש אותו בן לוי ממעשרו, שנאמר וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר'.

אמנם בברייתא (גיטין ל-לא), מפורש, שגם

פנינים

טעה בזו ובזו בהבדלה

מלאכה אין להחמיר בדיעבד לחזור ולהתפלל), ואם כן לפי ראשונים אלו מוכח שאין עצם תפילת חול גם בלא אתה חוננתנו נחשבת כאמירת ברוך המבדיל, שאם כן, הרי מותר לו לעשות מלאכה אפילו לכתחילה, כשם שמותר לעשות מלאכה אחר אמירת אתה חוננתנו. ומוכח שוודאי אין נחשב הבדלה אלא כשאומר בפירוש נוסח הבדלה בין קודש לחול, ובעצם מה שהתפלל תפילה של חול אין בכך כלום. ופשוט.

עוד מובא בבאיל תערג (שם), שמה שצריך לחזור ולהתפלל כשטעה בזו ובזו, הוא רק אם נזכר במוצאי שבת, אבל אם נזכר ביום ראשון, שוב אינו חוזר ומתפלל. והנה, וודאי לא נתכוון לומר כן באופן שכבר הבדיל על הכוס אחר שטעה בזו ובזו, שאם כן גם בנזכר במוצאי שבת אינו חוזר ומתפלל, וכפי שכתבו הפוסקים (פרי מגדים שם מ"ז ס"ק ב; ביאור הלכה שם ד"ה צריך) שבאופן שכבר הבדיל על הכוס אין צריך לחזור ולהתפלל, מאחר שכבר יצא ידי חובתו בהבדלה על הכוס.

אלא ודאי כוונתו שאף אם לא הבדיל על הכוס, מכל מקום מאחר שכבר הגיע יום ראשון שוב אינו חוזר ומתפלל להזכיר אתה חוננתנו, אף שטעה בזה ובזה, שקנס זה לא נאמר אלא במוצאי שבת.

וגם דבר זה יש לעיין בו טובא, שמינין לו לחלק בזה בין מוצאי שבת ליום ראשון, והרי כיון שטעה בזה ובזה נקנס לחזור ולהתפלל, וחלה עליו חובת תפילה מוכח הקנס, ואיך פקע קנס זה כשהגיע יום ראשון. וצריך עיון.

בספר כאיל תערג (על שבת, מוצאי שבת) מובא בשם הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן, שמי שהתפלל ערבית במוצאי שבת ושכח לומר אתה חוננתנו, טוב שיאמר 'ברוך המבדיל', ולא יסמוך על מה שכבר התפלל ערבית של חול שהוא כמו ברוך המבדיל.

ומשמע שהיתה סברא לומר שיכול לסמוך על מה שהתפלל ערבית של חול שזה יהיה בתורת הבדלה, וכאמירת ברוך המבדיל. והדברים מחודשים מאד, כי מהיכי תיתי לומר שיהא תפילת ערבית של חול במקום ברוך המבדיל, והרי לא הזכיר כלל נוסח של הבדלה בין קודש לחול, ופשוט הדבר שתפילת חול מצד עצמה אינה מתירה לעשות מלאכות, אלא צריך שיאמר ברוך המבדיל. וככל הנראה שמועה זו מפי הגרא"ל אינה מדויקת.

גם מדברי הראשונים יש להזכיר שתפילת ערבית אינה יכולה לבוא במקום ברוך המבדיל, שהרי בברכות (לג) איתא 'טעה בזו ובזו חוזר לראש', ופירשו הרא"ש (שם פ"ה ס' יד) ותלמידי רבינו יונה (שם כג: מדפי הר"ף) שמדובר במי שטעה ולא הזכיר הבדלה בתפילה, וגם טעה שאכל קודם שהבדיל על הכוס, שקנסו אותו שצריך לחזור ולהתפלל. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח ס"י רצד סעי' א).

אמנם כמה ראשונים (רשב"א; ריטב"א; תוס' רא"ש שם) כתבו, שהוא הדין אם לא אכל, אלא עשה מלאכה קודם שהבדיל, שגם כן חוזר ומתפלל. וכן פסק השולחן ערוך הרב (ס"י רצד סעי' ג בסוגריים). (אולם הביאור הלכה שם ד"ה ואם טעם פסק, שלענין

**חידוש הגבורת ארי שאם בדיני ממונות
נחשב שלו יכול להפריש**

אולם לכאורה יש לעיין ממה שמבואר ביומא (u-n) גבי נחתום הקונה מעם הארץ, שאינו צריך לתת את המעשר ראשון ללוי מספק, אלא מפריש מעשר ראשון ומשאירו לעצמו, ומפריש ממנו תרומת מעשר ונותנו לכהן. ולכאורה קשה מזה על שיטת המהרי"ט שהבעל הבית אינו יכול לתרום תרומת מעשר, הלא מאחר שחוששין שמא לא הפריש עם הארץ, לא תועיל הפרשת הבעלים.

אמנם כבר כתב הגבורת ארי (שם טו), שמאחר שזה שאין רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר לרבנן הוא דבר שבממון, שכיון שזה ממונו של לוי הרי הוא כתורם שאינו שלו שלא ברשות בעליו, לכן מאחר שבדבר שבממון המוציא מחבירו עליו הראיה, הרי הבעל הבית בעליו של המעשר ראשון כאילו הוא שלו בודאי ולא מספק.

**ראיה להנ"ל מספק פטר חמור שלכילי עלמא
מפריש טלה עליו והוא שלו**

הגבורת ארי מביא ראיה לדבריו מבכורות (יב), שם מבואר שנחלקו תנאים במפריש פדיון פטר חמור ומת הפטר חמור קודם שהגיע לידי כהן, לרבי אליעזר חייב באחריותו, שכל שלא הגיע הפדיון לכהן אין זה פדיון, ולחכמים פטור, שכל שהפריש טלה על החמור יצא ידי פדיון¹. ומכל מקום מבואר שם, שמודה רבי אליעזר בישראל שיש לו ספק פטר חמור בתוך ביתו, שמפריש טלה עליו והוא שלו. ולכאורה היה צריך ליתנו לכהן לפי רבי אליעזר, שמאחר שמחמת ספק צריך להפריש טלה, נמצא שעליו להפקיע איסורו של החמור, והרי לרבי אליעזר כל זמן שלא הגיע הטלה ליד כהן עדיין עומד באיסור פטר חמור, ואיך די בזה שמפריש טלה ואינו נותנו לכהן.

אלא על כרחך צריך לומר, שמאחר שמצד דין הממון המוציא מחבירו עליו הראיה, הרי זה נחשב כודאי שאין כאן לכהן כלום, וממילא אפילו להקל פקע איסורו בעצם הפרשה לבד, אף על פי שלא הגיע ליד כהן. ולפי זה הוא הדין לעניינינו, שכל שמחמת דין ממון הוכרע שהוא שלו, גם לענין מעשר ראשון הדין כן, שנחשב שלו ויכול להפריש תרומת מעשר.

**ביאור הרא"ש שלוי מפריש תרומה ממעשר
של ישראל כמו נותן רשות לחבירו שיתרום
משלו**

הנה, בבבא מציעא (מט) הקשו סתירה בדעת רבי יוחנן אם מותר לאדם לחזור בו לאחר שהבטיח ליתן מתנה לחבירו. ותירצו

שם שמודה רבי יוחנן במתנה מועטת שיש איסור לחזור בו, 'דסמכה דעתיהו'. ומבואר שם 'הכי נמי מסתברא, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר יש לך בידי (שעשירתי מפירותי ואתננו לך, רש"י), בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר. אי אמרת בשלמא לא מצי למיהדר משום הכי רשאי, אלא אי אמרת מצי למיהדר ביה אמאי רשאי אשתכח דקא אכיל טבלימ'. ופירש רש"י (ד"ה משום הכי): 'משום הכי רשאי, שיש לו לסמוך על מה שכתוב (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, ולא יתנו ללוי אחר, והא מתנה מועטת, שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה שהיה בידו מתחלה לתת לכל כהן שירצה'.

והקשה התוספות הרא"ש (שם) הובא גם בשיטה מקובצת (שם), שעדיין איך יכול הלוי לעשר עליהן, נהי שמוטבט לו שבודאי יתנו לו ולא יחזור, אבל מכל מקום במה קנה לעשותו עכשיו תרומת מעשר, הרי עכשיו עדיין אינו שלו ולא זכה בו. ותירץ, שלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מהכרי שלו על תבואה שלו, ולכן אף שהוא עדיין של ישראל יכול הלוי להפריש.

**מחלוקת הקצות החושן ורבי עקיבא איגר
בסברא הנ"ל**

אמנם הקצות החושן (סי' רד ס"ק א) נתקשה בדברי הרא"ש אלו, שמאחר שהמעשר אינו של ישראל ואין לו בו אלא טובת הנאה, אם כן איך יכול ליתן רשות לתרום. והוסיף שם, שאפילו לדעת הסוברים (ראה פסחים מו; קידושין נח; בבא מציעא יא) שטובת הנאה נחשבת ממון, אין הכוונה אלא שערך חלק טובת הנאה נחשב שלו, אבל גוף התבואה בוודאי אינו שלו. אך שוב כתב, שיתכן שדעת הרא"ש כדעת הריטב"א (קידושין נח), שלהסוברים שטובת הנאה ממון נחשב כל המעשר שלו. אלא שעדיין קשה, מאחר שקיימא לן (רמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"ו: רמ"א ח"מ ס"ל רג ס"א: ש"ך ס"ל ש"ן ס"ק א) שטובת הנאה אינו ממון. ונשאר בצריך עיון.

אולם רבי עקיבא איגר (דרוש וחינוך בבא מציעא שם) תמה על הקצות שנתקשה איך יכול ליתן רשות להפריש והרי אינו שלו, מדברי הרמב"ם הנ"ל שהישראל יכול להפריש התרומת מעשר לפני שנותן את המעשר ללוי, וכדעת בן גמלא הנ"ל, ואם כן כיון שיכול להפריש הוא הדין שיכול ליתן רשות לאחר להפריש, שהרי הוא מפריש בשליחותו, ואם כן פשיטא שהלוי יכול לתרום, שלא גרע מנותן רשות, וכתירוצו הרא"ש. ולכן מסיק רבי עקיבא איגר שם, שהעיקר הוא כתירוץ זה של הרא"ש שלא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום משלו.

**חילוק בין מפריש תרומת מעשר מהמעשר
שלו לעושה כל המעשר לתרומת מעשר**

אך בצמח דוד (על חידושי רבי עקיבא איגר שם) יצא לחלק בין דינו של בן גמלא לכאן, שכן גמלא לא אמר אלא שיש לו רשות להפריש תרומת מעשר משלו כדי לתקן את הפירות, שמאחר שהפירות שלו יש לו רשות להפריש מהם כפי חלק התרומת מעשר שבו ולתקן את המעשר ראשון שנותן ללוי, אבל זאת לא מצאנו שיוכל לעשות את כל המעשר ראשון לתרומת מעשר על פירות של חבירו, שמאחר שאין לו בהם אלא טובת הנאה אינו יכול לעשותן תרומת מעשר על של אחרים. זוהי כוונת קושיית הקצות, איך יכול ליתן רשות לתרום משל אחרים, והרי מבואר כאן שרשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, היינו שיעשה את כל המעשר תרומת המעשר, והרי אינו שלו.

**בירושלמי מפורש שהישראל
יכול לתרום את הכל**

אמנם יש לציין, שבירושלמי (תרומות פ"א ה"א) מפורש שיכול הישראל לעשות את כל המעשר לתרומת מעשר, שהביאו שם דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי, 'ישראל שאמר ללוי, כור מעשר יש לך בידי, והלך אותו בן לוי ועשאן תרומת מעשר על מקום אחר, והלך ישראל ונותן לבן לוי אחר, אין לו עליו אלא תרעומת וכו', מכיון שאמר לו כור מעשר יש לך בידי נעשה שלוחו, נמצא כתורם ברשות ישראל. פתר לה כרבי יוסי, דרבי יוסי אמר, בעל הבית שתרם את המעשרות מה שעשה עשוי. הרי מפורש בדברי הירושלמי שיכול לתרום הכל, וכהבנת רבי עקיבא איגר.

וכן כתב העונג יום טוב (סי' קז), שלפי דברי הירושלמי אלו מובנים היטב דברי הרא"ש, שמאחר שהישראל עצמו יכול לתרום את הכל, הו הדין שיכול לתת רשות ללוי לתרום בשליחותו. גם הרש"ש (בבא מציעא שם) ציין לדברי ירושלמי לביאור הענין איך יכול להפריש כשעדיין אינו שלו².

**הבני ציון תולה את הנ"ל במחלוקת התנאים
אם אפשר להפריש תרומת מן המאומד**

אולם הבני ציון (מיטאווסקי, סי' קעח) רצה לתלות ענין זה במחלוקת התנאים אם אפשר להפריש תרומת מעשר מן האומד. שאכן לדעת אבא אלעזר בן גמלא (גיטין שם) הסובר שגם לענין זה הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה שניטלת באומד, אם כן יכול להפריש תרומת מעשר כמה שירצה - בתנאי שישיר דבר מועט לשיירים, אבל הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"י) פסק, 'תרומת מעשר אין מפרישין אותה

« « «

וגם בתירוץ זה נתקשה הקצות שם, ממה נפשך, אם נאמר שמכירי כהונה נחשב כמו קנין ממש, אם כן איך הוכיחו מזה שהמבטיח מתנה מועטת אסור לחזור בו, הרי מכירי כהונה נחשב קנין ממש וכוכיה גמורה, ואם נאמר שמכירי כהונה אינו קנין ממש, אם כן עדיין אינו אלא כמתנה מועטת שאינה קנין ואינה שלו, ואם כן איך יכול הלוי לתרום.

ג) ויש שציינו (אמרי בחי' סי' טו בשם רבי אצילה מפנינו, מובא בפיתוחי חותם על הקצות שם אות 105) לדברי התוספותא (תרומות פ"א ה"א): 'רשאי בעל הבית להפריש מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר, רבי יוסי אומר בעל הבית שתרם את המעשר מה שעשה עשוי'. ויש לומר שנחלקו תנאים

בפשיטות שמצות פדיון פטר חמור תלוי בנתינתו לכהן ולא בפדיון. וכן מבואר מדבריו במקום אחר (מצוה כח חלק המחשבה אות א), שכתב שמאחר שמצוות דאורייתא צריכות כוונה, אם לא כיוון יקח את השם בחזרה מן הכהן ויחזור ויתנו לשם מצוה, הרי שנקט שעיקר מצות פדיון פטר חמור הוא בנתינתו לכהן. וצריך עיון גדול, שכאמור נפסק להלכה כדעת חכמים שהעיקר הוא הפדיון ולא הנתינה לכהן.

ב) עוד תירץ הרא"ש שם, שמדובר ב'מכירי לוויה', היינו לוי שהיה מכירו הישראל, שמבואר בגיטין (ז) שנחשב כאילו המעשר כבר בא לידי, אף שלא קנאו עדיין לא במשיכה ולא בהגבהה.

א) בעצם מחלוקת התנאים הנ"ל במפריש פטר חמור ומת, הנה נפסק להלכה ברמב"ם (הל' ביכורים פ"ב ה"ה) ובשלחן ערוך (י"ד סי' שכא סעי' ו) כדעת חכמים שאינו חייב באחריותו, והיינו שקיום המצוה הוא מיד כשמפריש את הטלה תחת הפטר חמור כנ"ל. אמנם יש לציין למה שכתב בדרך פקודיך (מצוה כח חלק הדיבור אות ב) שלכן לא ראינו בגולה שמקיימים מצות פדיון פטר חמור, שמאחר שאין לנו כהן ידוע ביחוסו, יש לחשוש שיתנו את הפדיון לכהן שאינו כהן באמת וישתמש בפטר חמור, ובאמת זה עדיין אסור בהנאה, שעדיין לא נפדה, משום שאינו נפטר עד שיבא הפדיון ליד הכהן, והרי עדיין לא הגיע לכהן. ומבואר בדבריו שנקט

באומד, אלא מדקדק בשיעורה וכו', שהרי שיעורה מפורש בתורה, והוא כדעת חכמים החולקים על אבא אלעזר בן גמלא.

מעתה שנתברר שלהלכה שאינו יכול להפריש מאומד ואינו יכול להפריש יותר מהשיעור, חזרה קושית הקצות למקומה, שאם כן איך יכול הישראל ליתן רשות לעשות את כל המעשר לתרומת מעשר. וגם מדברי הירושלמי הנ"ל יש לומר שאין ראייה לפי זה, שיתכן שהירושלמי הוא בדעת אבא אלעזר בן גמלא שיכול להפריש כמה שירצה, ולכן יכול הלוי להפריש תרומת מעשר על מקום אחר בתורת שליחות הבעל הבית, אבל לפי מה שנפסק כדעת חכמים שתרומת מעשר אינה ניטלת מאומד אי אפשר לומר כן.

מחלוקת הקצות ורבי עקיבא איגר בדעת ר"א ממיין אם כשיבדו לזכות נחשב שלו

בעצם קושיית הרא"ש הנ"ל, איך יכול הלוי לעשותו תרומת מעשר כשעדיין אינו שלו, כתב הקצות החושן שם לתרץ על פי מה שכתב בפירושו הרא"ש (נדרים לד): בשם רבי אליעזר ממיין, שמי שעומד בסמוך לכיכר של הפקר, ואין שם עוד אחר אלא הוא, יכול להקדישו, ואף על פי שעדיין אינו שלו, מאחר שבידו לזכות בו. ולפי זה הוא הדין כאן, שמאחר שבמתנה מועטת ודאי הישראל לא יחזור בו משום שארית ישראל לא יעשו עולה וכאמור, אם כן הרי זה כבידו לזכות, שודאי הישראל יתננו ללוי ולא יחזור בו, ולכן יכול לעשותו תרומת מעשר אף שעדיין אינו שלו.

גם על דברי הקצות אלו תמה רבי עקיבא איגר (שם), שעד כאן לא אמר רבי אליעזר ממיין אלא שיועיל ההקדש לאחר שיזכה בפועל, שאף שבשעה שהקדיש עדיין לא היה הכיכר

שלו, מכל מקום הועיל זה שבידו לזכות שעל כל פנים לאחר שיזכה יחול ההקדש, ואין אומרים שנחשב כמקדיש דבר שלא בא לעולם. אבל כאן משמע שנעשה כבר עכשיו תרומת מעשר, שכן פוטר את הטבל, וזה לא מצאנו שמחמת שבידו לזכות יא נחשב שלו ממש ותועיל ההפרשה אף שעדיין אינו שלו.

ביאור שיטת חכמים שעני המלקט לעני אחר יתננה לעני הנמצא ראשון

ביותר יש לתמוה, שכן מדברי הקצות עצמו להלן (סי' ריב ס"ק ד) מבואר שנקט בפשיטות שלא נאמר דינו של רבי אליעזר ממיין שיועיל עכשיו מחמת שבידו לזכות, רק לענין שיחול אחר שיזכה, אבל לא עכשיו כשעדיין לא זכה בו.

שהקצות שם דן שם במחלוקת רבי אליעזר וחכמים (פאה פ"ד מ"ט), במי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני, לרבי אליעזר זכה לו, ולחכמים יתננה לעני הנמצא ראשון. ומבואר בבבא מציעא (ט): שלדעת רב נחמן, מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא 'מעני לעני', היינו כשגם המלקט עצמו היה עני, ונחלקו האם מתוך שיכול לזכות לעצמו יכול לזכות גם לעני אחר, ולחכמים אינו יכול לזכות לאחר, אלא יתננה לעני הנמצא ראשון. ולכאורה יש לעיין, שאם לדעת חכמים אין אומרים מיגו, ולא זכה העני שליקט בשבילו, אם כן עדיין יזכה בזה הוא עצמו מאחר שהוא עני, ומדוע נקטו חכמים שיתננה לעני הנמצא ראשון.

בתחילה תירץ הקצות, לפי שיטת הרמב"ם (הל' מכירה פכ"ב ה"ט) שאם אדם אמר 'עלי להקדישו', צריך לקיים דבריו אף אם עדיין לא בא לעולם, משום שזה נדר, והרי הוא בכלל כל היוצא מפיו יעשה. ולפי זה גם כאן, כיון שאמר הרי זו לפלוני עני צריך לקיים דבריו

משום נדר, אלא שמשום נדרו עדיין היה יכול ליתנו לעני אחר, אלא שלרבי אליעזר הסובר שאומרים מיגו אם כן זכה אותו עני שליקט בשבילו וצריך ליתנו לאותו פלוני עני, אבל לחכמים שלא זכה פלוני עני אלא משום נדרו, יכול ליתנו גם לעני אחר.

סתירה בדברי הקצות בדעת ר"א ממיין

שוב כתב הקצות, שאף לדעת הרא"ש (ב"ק פ"ד ט"א) הסובר שגם צדקה אינה חלה בדבר שלא בא לעולם, יש לבאר את שיטת חכמים הסוברים שיתננה לעני הנמצא ראשון ולא יקחנה לעצמו. וזה על פי שיטת רבי אליעזר ממיין הנ"ל, שאם היה לפניו ככר של הפקר ולא היה אחר סמוך לו אלא הוא, יכול להקדישו, שמאחר שבידו לזכות בו אין זה דבר שלא בא לעולם, שלפי זה יש לומר שהוא הדין כאן שאם ירצה יכול לזכות הוא עצמו בפאה, אם כן חל נדרו שנדר ואמר הרי זו לפלוני עני, שמאחר שהיה בידו לזכות אין זה דבר שלא בא לעולם⁷.

ומבואר שם בתוך דברי הקצות, שגם לפי רבי אליעזר ממיין שיכול מיד לזכות לאחר, אין הכוונה שחל הנדר עכשיו כשעדיין אין הפאה שלו, אלא שאחר כך כשיזכה הוא עצמו בפאה זו, אז יחול נדרו שאמר בתחילה הרי זו לפלוני עני, ולא יהיה דבר שלא בא לעולם מאחר שכבר אז היה בידו לזכות. וכתב שם במפורש: 'אבל אם אינו מכוון לזכות לעצמו ולא בא לידו כלל, לא חייל נדרו כלל'. ולכאורה סותר בזה את דברי עצמו שכתב כאן, שמאחר שבמתנה מועטת ודאי לא יחזור בו, אם כן הרי זה כבידו לזכות, ולכן לפי רבי אליעזר ממיין יכול לעשותו תרומת מעשר אף שעדיין אינו שלו. וצריך עיון.

אלו בדבר זה, האם יכול לעשות את כל הכרי לתרומת מעשר, או שמא אינו רשאי להפריש אלא חלק העשירי של תרומת מעשר ולא יותר. ולפי זה הירושלמי הנ"ל הוא כדעת רבי יוסי בתוספתא. אמנם לולא דבריהם היה אפשר לומר, שמחלוקת רבי יוסי ותנא קמא היא בעצם הענין האם

יכול הבעל הבית להפריש לכתחילה את התרומת מעשר, או שמא רק בדיעבד אם הפריש מה שעשה עשוי. שלתנא קמא מפריש לכתחילה, ולרבי יוסי לכתחילה צריך הלוי להפריש, ורק בדיעבד מה שעשה עשוי, ולא ירדו כלל לדון כמה השיעור שיכול להפריש.

ד) עוד בענין דברי הרמב"ם והקצות החושן ראה מה שהארכנו בבאר יעקב (ח"ב, פי תצא), ולא הבאנו כאן אלא את הנוגע לענינינו.

♦ תמצית השיעור ♦

- תרומת מעשר מאומד, והירושלמי כאבא אלעזר בן גמלא.
- קצות מבאר על פי ר"א ממיין שמאחר שבידו לזכות מקדיש. ורבי עקיבא איגר תמה ששם מועיל רק אחר שיזכה.
- קצות מבאר מה שעני המלקט לעני אחר יתננה לעני הנמצא ראשון לחכמים, על פי הרמב"ם שלא בא לעולם חל מדין נדר.
- עוד מבאר על פי ר"א ממיין הנ"ל שמאחר שבידו לזכות חל הנדר כשזוכה.
- מהקצות שם מבואר שרק אחר שזוכה חל, ולא כדבריו גבי תרומת מעשר, וצריך עיון.

- יש לך בידי לוי עושה אותו תרומת מעשר, משום שהוא כמתנה מועטת שסמכה דעתו.
- ברא"ש שאף שאינו שלו לא גרע מנותן רשות לאחר לתרום משלו. ובקצות נתקשה איך נותן רשות כשאינו שלו.
- רבי עקיבא איגר מוכיח מזה שבעלים מפריש תרומת מעשר שגם עושה שליח. וצמח דוד מחלק בין מפריש כדי לתקן לעושה הכל תרומת מעשר.
- בירושלמי משמע שעושה את הכל תרומת מעשר.
- בני ציון תולה במחלוקת אם מפריש

- עיקר מצות תרומת מעשר על הלוי. אך אבא אלעזר בן גמלא אמר שגם ישראל יכול לתרום. וכן פסק רמב"ם.
- למהרי"ט לחכמים אין ישראל מפריש, וכן פוסק להלכה.
- גבורת ארי מבאר מה שבספק יכול להפריש, שכל שבדיני ממונות הוא שלו מפריש.
- ראייה לזה מספק פטר חמור שהוא שלו, אף לרבי אליעזר שהפדיון נעשה כשנותן לכהן.
- בגמרא שישראל האומר ללוי כור מעשר

שיעור נתינת מתנות כהונה מן התורה

'שלא נאמר בה שיעור וגו' אבל חכמים נתנו שיעור וכו'. מבואר בדבריו שאין שיעור מן התורה לחלה. ובסמוך בפסוק כא כתב: 'לפי שלא שמענו שיעור לחלה, נאמר נתנו, שיהא בה כדי נתינה'. מבואר מדבריו להיפך שיש שיעור נתינה מן התורה. ומבאר הנודע ביהודה, שלדבריו מיושבים דברי רש"י כמין חומר, שבפסוק כ מדובר מענין ההפרשה 'תרימו תרומה', ובה אכן אין שיעור מן התורה, אלא חיטה אחת פוטרת את כל הכרי, ואחר כך בפסוק כא מדובר מענין הנתינה 'מראשית עריסותיכם תתנו לה', ובה יש שיעור נתינה מן התורה.

הגדילו לחדש על פי דברי הנודע ביהודה, **המקנה** (קידושין נח), וכן בספרו **פנים יפות** (במדבר טו, כא), וכן **המלבי"ם** (במדבר שם אות ל), שהמפריש שיעור גדול, יותר משיעור נתינה שמחויב לתת, אף על פי שחלה התרומה או החלה על כל מה שהפריש, מכל מקום אין צריך לתת לכהן רק את השיעור נתינה, אבל מה שהפריש יותר מזה הוא ממון שלו, ויכול למכרו לכהנים כמו בתרומה וחלה שירש מאבי אמו כהן.

בשורת שבט הלוי (ח"ב סי' קעח) מביא את דברי המלבי"ם, ודוחה אותם. שודאי אין לחלק בזה, שאם חל עליו שם חלה מן התורה ודאי הוא הכל ממון שבט הכהונה. ומוכיח כן מקידושין (נח), שאיתא שם במשנה: 'המקדש בתרומות וכו' מקודשת ואפילו ישראל'. ומקשה הגמרא למאן דאמר טובת הנאה אינה ממון מדוע מקודשת, ומיישבת הגמרא שזה איירי בירש שבלים מאבי אמו כהן, עיין שם. ואם נאמר כחידושו של המלבי"ם, הרי אפשר ליישב בפשיטות, שהמקדש בתרומות מייירי שמקדש במה שהפריש יותר משיעור נתינה, שהממון שלו ודאי, ויכול למכרו, אם כן הוא הדין שיכול לקדש בו אשה. וראה עוד **במכתבי תורה** (לאמרי אמת, מכתב 1) מה שתמה על הפנים יפות בזה. וראה מה שהארכנו עוד בזה **בבאר יעקב** (ח"א, קרח).

בנודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סי' רא) כתב לחדש, שמצד דין ה'נתינה' יש שיעור מן התורה, ומה שמן התורה חיטה אחת פוטרת את הכרי (ראה קידושין נח; חולין קלא); הוא רק מצד דין ההפרשה, היינו שבוה נפקע איסור הטבל, אך מצד דין הנתינה לכהן יש שיעור מן התורה. עיין שם שדן מהו השיעור בזה, שבחלה הוא אחד מ"ד או אחד מ"ח מ'עשרון'. ולגבי שיעור הנתינה מתרומה לא כתב בפירוש מהו השיעור, רק כתב שם בין הדברים שסתם כרי יש באחד משישים שבו הרבה יותר מכדי נתינה. ויש שכתבו (ראה משנה למלך הל' מתנות עניים פ"ו ה"ז), ששיעור נתינה בתרומה הוא כזית.

אף שהנודע ביהודה שם כתב שזה 'דבר חדש לא קדמני בזה שום מפרש או פסוק', באמת כבר קדמו בזה **התוספות ר"ד** (קידושין נח); וזה לשונו: 'חטה אחת פוטרת את הכרי. ראיתי מקשים, והא תתן לו כתיב (דברים יח, ד), ובעיני כדי נתינה, כדדרשינן גבי ראשית הגז (ראה חולין קלה). ונראה לי לתרץ, דבודאי מצוה ליתן לו דבר חשוב, והכי נמי תנן בשלהי פאה (פ"ח מ"ה - ו) אין פוחתין לעני בגורן מחצי קב חטיף וקב שעורים וכו', עד מדה זו אמורה בכהנים ובלויים בישראל, פירוש גם כשמחלק תרומה בגורן לכהנים או מעשר ראשון ללויים לא יפחות כל אחד מחצי קב, שיהא בו כדי נתינה, אבל מיהו אף על פי דמצותו בכך, אם אינו רוצה לקיים מצוה זו, ותרם חטה אחת מכל הכרי, נותקן ויצא מדי טבלו, אלא שלא קיים מצות נתינה, עכ"ל. וראה עוד במשנה למלך (הל' מתנות עניים פ"ו ה"ז) שמביא את דברי התוספות ר"ד, ומאריך להקשות עליו, וחולק עליו, ומסיק בזה הלשון: 'גבי תרומה אף דכתיב תתן, מהיכא תיתי שיהיה מחויב להפריש כדי נתינה, אימא דקרא דכתיב תתן הוא, דאי איתרמי שיש לו תרומה שיעור רכב שיתן לכל כהן וכהן כדי נתינה'.

הנודע ביהודה שם מוכיח כשיטתו מדברי רש"י על התורה (במדבר טו) בפרשת חלה, שלכאורה נראים דבריו סותרים זה את זה, שבפסוק כ כתב:

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בעניני פדיון הבן

(באר יעקב חלק ב' - פרשת קרח)

- ✧ **לרמ"א** אין לפדות על ידי שליח, ולט"ז וש"ך אפשר.
- ✧ מפדיון בכורי ישראל על ידי משה לכאורה מוכח שאפשר בשליח.
- ✧ **בפנים יפות** שנתנית המעות אפשר בשליח אבל האמירה דווקא בעצמו.
- ✧ מה ששייך תנאי בפדיון הבן, כי על הממון מועיל שליחות.
- ✧ **הפלאה** מוסיף שעל חלק האמירה אין צריך תנאי. ולכאורה אין צריך לזה, וכן הוא **ברבי עקיבא איגר**.
- ✧ **בפנים יפות** שכל אחד נתן בפני עצמו למשה, משום שצריך חמש סלעים לכהן אחד דווקא.
- ✧ עוד כתב, שלכך לא נחלקו מחצה לאהרן ומחצה לבניו ככלחם הפנים. אך במדרש שגם כאן היה מחצה לאהרן.
- ✧ משמעות הגמרא שאפשר לתת לכמה כהנים. וכן מפורש **ברמב"ם ושלחן ערוך**.
- ✧ דעת **החתם סופר** שרק דיעבד מועיל לכמה כהנים. אך **לחכמת אדם ופתחי תשובה** גם לכתחילה מחלק.
- ✧ יש מפרשים בדעת רש"י שאין לתת לכמה כהנים בזה אחר זה. ואולי לזה נתכוון הפנים יפות.
- ✧ **כלי חמדה** מחלק בין פדיון לדורות שהוא למצוה בעלמא, לפדיון במדבר שהיה פדיון גמור להפקעה.

קול ששון וקול שמחה

בהדרת כבוד וברגשי הערכה, הננו בוזאת להביע ברכת מזול טוב נלבבה, אל רום מעלת כבוד האי גברא יקרא, איש חיל ורב פעלים לתורה ולתעודה מופלג בתורה ובחסידיות ומזכר ככל המדות והמעלות, צנא מלא ספרא ופה מפיץ מרגליות, מקים עולה של תורה לשם ולתפארת ולתהילה הוא הגבר עושה ומעשה רבות ונצורות במסירות עצומה להפצת תורתו המאירה של מורינו הגה"צ רבי יעקב גרינוואלד שליט"א ולכל מפעלותיו

הרה"ג ר' ישראל פריעדמאן שליט"א

מייסד יו"ר מכון 'טעם התורה' להפצת תורתו של מורינו הגה"צ רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

לרגל שמחת אירוסיו בתו הכלה המהוללה שתחי' - עב"ג החתן החשוב והמופלג כמר **נפתלי זיגלמאן** ני"ו

בן מחוזתנו החשוב הרה"ג ר' נחמן זיגלמאן שליט"א אב"י בעיר אשדוד יצ"ו

ולרגל הולדת הנכד - בן לחתנו האברך המופלג הרה"ח ר' משה הרשקוביץ שליט"א

למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

בורא עולם בקנין ישלים זה הבנין, ויזכו לבנות בית נאמן בישראל ולראות דורות ישרים ומבורכים, מתוך רוב ברכה והצלחה וכל טוב סלה.

בידידות ובהערכה רבה בשם אלפי הלומדים הנהנים מאורה של תורה

ג"א מצטרף לברכות, משה דוד ווינטרניץ

צוות העורכים ב/מכון טעם התורה

כל הזכויות שמורות - יו"ל ע"י מכון 'טעם התורה'

להוצאת שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א

להערות והארות ולכל ספרי המכון: טל: 072-533-144155 | דוא"ל: taamhatoreh@gmail.com